

Η ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΣΘΕΝΟΥΣ

ΔΠΜΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ: ΔΙΚΑΪΚΗ ΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΒΙΟΗΘΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ»

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΚΑΛΥΒΙΑΝΑΚΗ ΑΙΜΙΛΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ- ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ- ΚΑΣΤΑΝΙΔΟΥ

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΣΑΡΔΕΛΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΤΑΣΚΟΣ

ΑΡΧΕΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

- ▶ ΒΙΟΗΘΙΚΗ: η επιστήμη που ασχολείται με τη φιλοσοφική μελέτη των ηθών και των εθίμων στα θέματα που προκύπτουν από την παροχή υπηρεσιών υγείας και ειδικότερα από την ιατρική πρακτική.
- ▶ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ, λειτουργεί με μια επιστημολογικά έγκυρη συλλογιστική και ηθικές αρχές που χρησιμεύουν ως οδηγοί και όχι οδηγίες.
- ▶ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ:
 - ▶ - ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ
 - ▶ -ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ
 - ▶ –ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΜΗ ΒΛΑΠΤΕΙΝ
 - ▶ –ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΒΙΟΗΘΙΚΗΣ

- ▶ **ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ:** εκφράζει το σεβασμό της ικανότητας του ατόμου ως λογικού υποκειμένου να μπορεί να ενημερώνεται και να πράττει ελεύθερα και ανεπιρέαστα λαμβάνοντας αποφάσεις για τον εαυτό του.
- ▶ **ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ:** αναφέρεται σε πράξεις που αφορούν στην πρόληψη της βλάβης και στην παροχή της ωφέλειας και ισοδυναμεί με το καθήκον του γιατρού να κάνει ό,τι μπορεί προς όφελος του ασθενή του.
- ▶ **ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΜΗ ΒΛΑΠΤΕΙΝ:** ανταποκρίνεται στην υποχρέωση του γιατρού να αποφύγει την εκούσια πρόκληση βλάβης είτε κατά την ιατρική συνδρομή του είτε με παράλειψη.
- ▶ **ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ:** αναφέρεται στη δίκαιη κατανομή ανεπαρκών πόρων, στο σεβασμό στα δικαιώματα των ατόμων και στο σεβασμό σε ηθικά αποδεκτούς νόμους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ

α. Έννοια

- ▶ I. Kant: επικεντρώνεται στην εσωτερική διαταγή της αυτονομίας, η αυτονομία της θέλησης και της σκέψης, ο αυτοπροσδιορισμός βάσει ορισμένων ηθικών κανόνων.
- ▶ J. St. Mill: εξωτερική διάσταση, προϋποθέτει ελευθερία έργων, πράξεων, επιδιώξεων, ελευθερία να διαμορφώνουμε το πλάνο της ζωής μας σύμφωνα με το χαρακτήρα μας.
- ▶ Οι δύο απόψεις λειτουργούν συμπληρωματικά δίνοντας της ουσία της αυτονομίας: τη θέληση και την πράξη.
- ▶ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ: η ικανότητα του ατόμου να σκέφτεται, να αποφασίζει και να ενεργεί ανεξάρτητα χωρίς σωματικά ή/ και ψυχολογικά εμπόδια με μόνο όριο την αυτονομία των άλλων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ

β. Ικανότητα για αυτονομία

- Η ικανότητα του ατόμου να αποφασίσει εάν θα δεχτεί ή όχι την επέμβαση πρέπει να γίνεται αντιληπτή ειδικά και όχι γενικά: όχι μόνο από τις ικανότητες του ατόμου (πχ ανηλικότητα) αλλά και από το πώς αυτές οι ικανότητες συνδέονται με τη συγκεκριμένη απόφαση που καλείται να λάβει (πχ ωριμότητα του ανηλίκου) υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες εφόσον έχει αντιληφθεί και επεξεργαστεί τις πληροφορίες που του δίνονται.
- Η κρίση για την ικανότητα δεν πρέπει να συνδεθεί με τη δικαιοπρακτική ικανότητα αλλά με τον καταλογισμό δηλαδή με την ικανότητα του ατόμου να αντιληφθεί τη σημασία της πράξης του και να ενεργήσει σύμφωνα με την αντίληψη αυτή.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ

γ. Ενημέρωση- Συναίνεση

- Ενημέρωση- Συναίνεση και Αυτονομία είναι έννοιες συνυφασμένες και στενά συνδεδεμένες: η μια προϋποθέτει και πραγματώνεται μέσα από την άλλη.
- ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ: η διαδικασία που ακολουθείται πριν από κάθε ιατρική πράξη προς τον ασθενή ή/ και τους οικείους του προκειμένου να λάβουν επαρκείς και κατάλληλες πληροφορίες ώστε να μπορέσουν να αποφασίσουν για την πορεία της θεραπευτικής αγωγής είτε συναινώντας είτε αρνούμενοι την παρέμβαση.
- ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ: η συγκατάθεση του ασθενή προς το γιατρό για μια παρέμβαση εφόσον ο ασθενής είναι ικανός να πράξει, να λάβει επαρκείς πληροφορίες, να τις αντιληφθεί και να τις αξιολογήσει, να δρα εκούσια και να συναινεί στην παρέμβαση.
- Η ενημέρωση αποτελεί το αντίβαρο ανάμεσα στο γιατρό που έχει τη επιστημονική γνώση και τον ασθενή που αναζητά τη θεραπεία προκειμένου να γίνουν κατά το δυνατόν ίσα τα μέρη της ιατρικής σύμβασης και να διασφαλιστεί η πραγμάτωση του σκοπού της συναίνεσης για αυτόνομη διαχείριση των υποθέσεων του ατόμου.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

α. Φυσική αναπαραγωγή

- ▶ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ: το δικαίωμα του ατόμου να αποφασίσει εάν και πότε θα κάνει παιδιά.
- ▶ Θετική όψη: δικαίωμα στην αναπαραγωγή. Ταυτόχρονα θετικό και αρνητικό: επιβάλλει την αποχή του κράτους από ενέργειες ή παραλείψεις που μπορεί να παρεμποδίσουν την απόλαυσή του και ταυτόχρονα επιβάλλει στο κράτος να παρέχει τα μέσα και τους πόρους για την απρόσκοπτη απόλαυσή του.
- ▶ Αρνητική όψη: δικαίωμα στη μη αναπαραγωγή (αντισύλληψη, τεχνητή διακοπή της κύησης).
- ▶ Η φυσική αναπαραγωγή ως φυσική ελευθερία προϋπάρχει του δικαίου και δεν εξαρτά την ύπαρξή της από τη ρύθμιση του. Η πρόοδος της ιατρικής και οι παρεμβάσεις του κράτους (με άμεσους ή έμμεσους τρόπους) μετατρέπουν το χαρακτήρα της από ελευθερία σε δικαίωμα καθώς τελικά υπόκειται σε έξωθεν παρεμβάσεις.
- ▶ Πρέπει να διασφαλίζεται η ελευθερία του οικογενειακού προγραμματισμού όπως ορίζεται και εξασφαλίζεται από το ζευγάρι αφού αντανακλά τις επιθυμίες και τα μέτρα που έχει λάβει για την πραγματοποίησή τους οπότε συνεπάγεται την αυτονομία του.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

β. ΙΥΑ

- ▶ Η ίδια η προσφυγή στην ΙΥΑ πραγματώνει το δικαίωμα αυτοκαθορισμού και αυτονομίας αφού τελικά παρέχει τη δυνατότητα στο άτομο να αποφασίσει εάν επιθυμεί ή όχι να προσφύγει σε αυτή. Δεν περιορίζει τις επιλογές του αλλά τις δημιουργεί.
- ▶ Τυχόν περιορισμοί στο θεμελιώδες αυτό δικαίωμα πρέπει να προστατεύουν ειδικά έννομα συμφέροντα με όμοιο συνταγματικό βάρος (πχ η ζωή/ υγεία της μητέρας, η υγεία του παιδιού που πρόκειται να γεννηθεί/ συλληφθεί).
- ▶ Η αυτονομία των ατόμων δεν είναι απεριόριστη: τίθενται περιορισμοί σχετικά με τη δυνατότητα χρήσης των τεχνικών ΙΥΑ σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων με διαφορετικά κάθε φορά κριτήρια: -ιατρικό, -ηλικιακό, -κοινωνικό, -οικονομικό.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

α. Διάθεση εννόμων αγαθών

- ▶ Η διάθεση των εννόμων αγαθών στο ποινικό δίκαιο αντιμετωπίζεται με τη μορφή της συναίνεσης του παθόντος.
- ▶ Όχι απλά η αποδοχή της βλάβης, αλλά η πρωτοβουλία για την έκθεσή του αγαθού σε κίνδυνο ή προσβολή ενώ εμπεριέχει ακόμα και την αυτοπροσβολή.
- ▶ Προϋπόθεση: η ικανότητα για καταλογισμό.
- ▶ Κάθε άνθρωπος δικαιούται να διαθέτει ελεύθερα τη ζωή του φτάνοντας στα άκρα του δικαιώματος με την καταστροφή του εννόμου αγαθού ή η ζωή ως έννομο αγαθό έχει ως φορέα όχι μόνο το άτομο αλλά την κοινωνία;
- ▶ Σύμφωνα με την τελευταία άποψη όμως η ζωή καταλήγει να ετεροκαθορίζεται παρά το χαρακτηρισμό της ως ατομικό έννομο αγαθό. Η έννοια της ζωής οφείλει να εμπραγματώνει την έννοια του σεβασμού της αξίας του ατόμου.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

β. Προγενέστερες οδηγίες

- ▶ ΠΟ: επίσημα έγγραφα που δίνουν τη δυνατότητα σε κάθε ενήλικο άτομο που μπορεί να εκφράζει έγκυρα τη βούλησή του μετά από ενημερωμένη συναίνεση να περιγράψει το είδος της ιατρικής φροντίδας που επιθυμεί να λάβει σε περίπτωση που καταστεί αδύνατη η συμμετοχή του στη διαδικασία λήψης απόφασης ή να εξουσιοδοτήσει τρίτο πρόσωπο για να αποφασίζει.
- ▶ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
- ▶ Α 9 Συμβ Οβιέδο & α 12, α 29 ΚΙΔ: αποδέχονται τις ΠΟ, πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν από το γιατρό, τυχόν απόκλιση πρέπει να αιτιολογείται.
- ▶ Το άτομο με τις ΠΟ ρυθμίζει μόνο όσα θα μπορούσε εάν παρέμενε ικανό να αποφασίσει κατά την κρίσιμη στιγμή άρα η αναγνώρισή τους δεν συνεπάγεται δικαίωμα στο θάνατο. Το περιεχόμενό τους παρακολουθεί και δεν υπερβαίνει το νομοθετικό πλαίσιο ρύθμισης του φαινομένου του θανάτου και την έκταση της αυτονομίας του ατόμου στο πλαίσιο αυτό.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

γ. Α. 300 & 301 Ποινικού Κώδικα

- **Άρθρο 300 Ανθρωποκτονία κατ' απαίτηση** «Όποιος αποφάσισε και εκτέλεσε ανθρωποκτονία ύστερα από σπουδαία και επίμονη απαίτηση του θύματος και από οίκτο γι' αυτόν που έπασχε από ανίατη ασθένεια τιμωρείται με φυλάκιση.»
- Η θανάτωση από οίκτο είναι διφυής αφού ο δράστης μετέχει και στην ΑΥ και στην ΥΥ: ερέθισμα του εξωτερικού κόσμου (υγεία του θύματος) & υποκειμενικό στοιχείο του συμπαθητικού συναισθήματος.
- **Άρθρο 301 Συμμετοχή σε αυτοκτονία** «Όποιος κατέπεισε άλλον να αυτοκτονήσει, αν τελέστηκε η αυτοκτονία ή έγινε απόπειρά της, καθώς και όποιος έδωσε βοήθεια κατά την τέλεσή της, η οποία διαφορετικά δεν θα ήταν εφικτή, τιμωρείται με φυλάκιση.»
- «Καταπείθω»: κυριαρχία του δράστη στο θύμα με άσκηση πειθούς ή επιβολή της θέλησής του.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

α. Γενικές ιατρικές πράξεις

- ▶ Ο ΚΙΔ προβλέπει με μάλλον αυστηρό τρόπο ότι οι ανήλικοι δεν έχουν το δικαίωμα συναίνεσης για ιατρική επέμβαση συνδέοντας την ικανότητα για συναίνεση με την ικανότητα για δικαιοπραξία.
- ▶ Α 12 παρ 2 περ β ΚΙΔ: ο γιατρός οφείλει να λάβει υπόψιν και τη γνώμη του ανηλίκου εφόσον, κατά την κρίση του, έχει την ανάλογη ωριμότητα ώστε να κατανοήσει την κατάσταση της υγείας του, το περιεχόμενο, τους κινδύνους και τις συνέπειες της ιατρικής πράξης.
- ▶ Περιορίζεται υπέρμετρα και χωρίς καμία διαβάθμιση η συμμετοχή των ανηλίκων στη θεραπευτική διαδικασία.
- ▶ Πρέπει να αποσυνδεθεί από την ικανότητα για δικαιοπραξία αφού αυτή διασφαλίζει μεν ένα μίνιμουμ τυπικών εγγυήσεων χωρίς να εγγυάται δε την ουσιαστική ωριμότητα και την ικανότητα στάθμισης συμφερόντων όπως γίνεται με την ad hoc αξιολόγηση του ασθενή.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

β. Εμβολιασμοί

- ▶ Τα εμβόλια προστατεύουν το άτομο από σοβαρές λοιμώδεις ασθένειες αλλά και την κοινωνία αφού μειώνουν τον κίνδυνο των επιδημιών με το μηχανισμό της συλλογικής ανοσίας.
- ▶ Κατά μία άποψη, το υποχρεωτικό των εμβολιασμών προσκρούει στην αυτονομία του ατόμου αφού οι κίνδυνοι από τα εμβόλια δεν μπορούν να εκτιμηθούν και αποσκοπούν στην προστασία του πληθυσμού και όχι απαραίτητα του ατόμου.
- ▶ Κατά άλλη άποψη, τα υποχρεωτικά εμβόλια εξυπηρετούν τις ανάγκες της κοινωνίας και πρέπει να είναι υποχρεωτικά αφού προέχουν οι αξίες της προστασίας του κοινού καλού και η συλλογική ευθύνη.
- ▶ Α 33 ν 2676/1999: υποχρεωτική η προληπτική ιατρική περιλαμβανομένου του υποχρεωτικού εμβολιασμού των παιδιών και των ενηλίκων χωρίς όμως να προβλέπεται ποινή σε περίπτωση μη εμβολιασμού και χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αναιρείται η δεσμευτικότητά της.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΑΝΙΚΑΝΩΝ ΓΙΑ ΚΑΤΑΛΟΓΙΣΜΟ

- ▶ Η εισαγωγή του θεσμού της δικαστικής συμπαραστάσης αποτελεί σημαντικό βήμα για την προστασία του σεβασμού της προσωπικότητας των ενηλίκων που για κάποιο λόγο πέρα από τη βούλησή τους βρίσκονται σε αδυναμία να φροντίσουν οι ίδιοι για τα προσωπικά και περιουσιακά τους συμφέροντα.
- ▶ Ο γιατρός θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να προσπαθήσει το δυνατόν να διασφαλίσει την εκούσια συμμετοχή και συνεργασία του ασθενή ιδίως όταν εκείνος είναι σε κατάσταση να αντιληφθεί την κατάσταση της υγείας του και τη φύση της προτεινόμενης ιατρικής πράξης.
- ▶ Εάν δεν υπάρχει δικαστικός συμπαραστάτης, η συναίνεση ανατίθεται στους οικείους του ασθενή παραβλέποντας τον αυστηρά προσωπικό χαρακτήρα της συναίνεσης.
- ▶ Πάντα ο γιατρός μπορεί να προσφύγει στον ΕισΠρ.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΥΠΕΡΗΛΙΚΩΝ

- ▶ Ο νομοθέτης δεν μπορεί να τυποποιήσει και να καθορίσει εννοιολογικά ανάγοντας σε πραγματικό ζήτημα κανόνων δικαίου την ωριμότητα της βούλησης.
- ▶ Συνδέει την ύπαρξή της με τη βιολογική ωριμότητα και τη διατήρησή της με την ανυπαρξία ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής.
- ▶ Στους υπερήλικες δεν είναι πάντα σαφές το όριο ανάμεσα σε ικανότητα και ανικανότητα.
- ▶ Οι υπερήλικες περιορίζονται στη ελευθερία των επιλογών τους από πολλούς παράγοντες: ενδογενείς και εξωγενείς.
- ▶ Η πατερναλιστική προστασία των υπερηλίκων περισσότερο προέρχεται από την οικογένειά τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

- Κάθε περίπτωση ζητήματος αυτονομίας κρίνεται ad hoc λαμβάνοντας πάντα υπόψη το **Άρθρο 5 Ελληνικού Συντάγματος** σύμφωνα με το οποίο: «1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. (...)».